

DIALOG OCH MEDSKAPANDE I VÅR TIDS STORA SAMHÄLLSOMDANING

Hans Abrahamsson

ABSTRACT

The Great Transformation of our time, amalgamating the local with the global demands new modes of governance and management. Increased variety and diversity of the population as well as the complexity of social issues are changing the prerequisites of social sustainability. The aim of this article is to discuss how this transformation strengthens the importance of citizens' co-creation as regards identification of the problems, measures to be taken as well as the implementation of the same. The article furthermore discusses the role of trans-disciplinary knowledge production and its possible contribution to a socially sustainable development, as well as how current modes of governance influence the room for manoeuvre and conditions for co-creation. Three mental shifts are considered necessary. The first relates to the importance of viewing city residents as citizens with rights and responsibilities and not only as customers and consumers. The second concerns the shift of the view what knowledge is and what it could be and the third relates to how the question of power should be conceptualized.

Keywords: Co-creation, complex issues, dialogue, modes of governance, social sustainable development

INLEDNING

Globalisering, migration och urbanisering utgör i samverkan viktiga drivkrafter bakom vår tids stora omdaning där det lokala alltmer flätas samman med det globala (Kennedy, 2010). Globalisering ökar människors internationella kontaktytor och rörlighet. En ny typ av migration växer fram där människor allt oftare befinner sig i transit, på väg att åter bryta upp och söka sin lycka någon annanstans om man hittar bättre möjligheter. Till följd av den nya informationsteknologin börjar människor i allt större utsträckning leva sina vardagsliv på flera platser samtidigt. Man står i daglig kontakt med såväl sina anhöriga i sina ursprungsländer som på de platser dit man eventuellt är på väg (Righard, 2008; Glick Schiller, 2011, Castles et al. 2014). De flesta slår sig ner i städer. Det har medfört en allt snabbare urbaniseringstakt. Statens roll förändras genom den nya ekonomiska geografin där städer och deras gränsöverskridande nätverk spelar en allt viktigare roll för ekonomisk utveckling (Krugman, 2010). I övergången till det urbana nätverksamhället pressas

HANS ABRAHAMSSON

*Docent i freds- och utvecklingsforskning
Verksam vid Institutionen för Globala Studier
Göteborgs Universitet, Box 100, 405 30 Göteborg
E-post: Hans.Abrahamsson@gu.se*

staten tillbaka och såväl nya aktörer som former för samhällsstyrning växer fram som mer bygger på nätverkssamarbete och partnerskap (Nilsson, 2002). Stadsrummets ökande heterogenitet tillsammans med arbetsmarknadens överlappande behov av såväl hög- som lågutbildad arbetskraft förstärker inkomst- och hälsoklyftor (Stigendal & Östergren, 2013). Den ojämna utvecklingen har medfört att det i samma stad växer fram ett globalt syd sida vid sida med ett globalt nord utan territoriella gränser däremellan. Medan många människor känner sig inkluderade i samhället och att de kan påverka förhållanden som präglar deras vardagsliv känner sig alltfler marginaliserade och utestängda från deltagande i samhällslivet. Diskriminering och social polarisering ökar sociala spänningar och samhällets konfliktbenägenhet. Flera städer befinner sig i ett spänningsfält mellan att å ena sidan genom sitt globala nätverkssamarbete kunna bidra till en globalt hållbar utveckling och å den andra utvecklas till slagfält för sociala konflikter (Abrahamsson, 2012a; Lidskog, 2006).

Den pågående samhällsömdaning ställer stora krav på människors deltagande och inflytande för att utvecklingen skall bli socialt hållbar (Demokratiutredningen, SOU 2000:1). Samhällsvetenskapen har genom sin demokrati- och valforskning under lång tid ägnat frågan om medborgarnas delaktighet stor uppmärksamhet. Resultaten från det senaste årets svenska valrörelser har gett frågan förnyad aktualitet. Den internationella händelseutvecklingen under och efter den arabiska våren har, tillsammans med den svenska arbetsmarknadens polarisering och det faktum att ökad material välfärd inte heller i Sverige fördelas jämnt mellan olika sociala grupper, medfört att frågan om delaktighet och en mer inkluderande utveckling kommit att präglade den utvecklingsteoretiska diskussionen inte bara för nationalekonomer och sociologer utan också för freds- och utvecklingsforskare (Abrahamsson, 2012b).

Syftet med denna artikel är att bidra till en utvecklad och fördjupad diskussion om hur pågående samhällsömdaning ökar kraven på och samtidigt förändrar förutsättningarna för lokal demokrati. ¹⁾Artikelns klangbotten utgörs av vår tids stora ömdaning²⁾ med sina sociala spänningar och samhälleliga påfrestningar. Dess empiriska utgångspunkt är att förmågan att hantera komplexa samhällsproblem avgör den riktning i spänningsfältet i vilken samhället rör sig (Abrahamsson, 2013 b). Utvecklingen är således politiskt påverkbar. Artikeln, som är av en mer explorativ karaktär, diskuterar de krav som en socialt hållbar utveckling ställer på människors medskapande såväl när det gäller problemformulering som identifiering och genomförande av åtgärder. Speciellt uppmärksammas den transdisciplinära kunskapsproduktionens och samhällsstyrningens betydelse. Medskapande används i detta sammanhang som såväl ett analytiskt begrepp, för att fånga in vad som krävs för att identifiera och synliggöra de komplexa samhällsproblem vi står inför, som ett normativt begrepp för att visa hur dessa komplexa problem kan hanteras. Artikeln är uppdelad i två delar. Den första delen definierar begreppet utifrån en kunskapsyn som medger utrymme för den erfarenhetsbaserade kunskap och praktiska klokhet som kopplar ihop teori och praktik. Den andra delen konkretiserar diskussionen och visar med hjälp av olika erfarenheter på hur den aktuella formen

för samhällsstyrning i praktiken minskar förutsättningarna för medskapandet men samtidigt också öppnar upp manöverutrymmet för införandet av en ny mer medskapande styrningsrationalitet. Artikeln avslutas med att sammanfatta några av de synvänder som krävs för att en sådan ny form för samhällsstyrning skall låta sig genomföras. Det handlar om synen på kunskap, om synen på samhällsnytta och om synen på makt.

MEDSKAPANDETS INNEBÖRD

Begreppet medskapande kan härledas ur begreppet delaktighet. Det försöker emellertid fånga någonting som är mer genomgripande och heltäckande än det som kännetecknade nationalstatens politiska rum (Lijphart, 1999). Medskapande i det framväxande nätverkssamhället handlar om att vara med och skapa i hela beslutsprocessen, från formulering av problemet, analys av möjlighetsstrukturer till identifiering och genomförande av åtgärder. Delaktig kan man vara i olika delar av samma process. Medskapandet pågår kontinuerligt från början till slutet av processen och de som är med och medskapar blir därmed också en del av och medansvariga för resultatet. Politisk delaktighet begränsar sig i vardagsspråket till politikens område, det vill säga till framtagning av policy och till förvaltningens genomförande. Medskapandet omfattar förvisso det politiska men sträcker sig också bortom den traditionella samhällsstyrningen och dess politiska aktörer. Begreppet avser det framväxande nätverkssamhällets krav på såväl en horisontell som vertikal samverkan med en rad andra ekonomiska och sociala aktörers verksamheter som påverkar samhällsutvecklingen (Bason, 2010). För att få med så många perspektiv som möjligt i beslutsprocessen omfattar medskapandet en samverkan med såväl det politiskt organiserade fåtalet som med det oorganiserade flertalet. I övergången till nätverkssamhället där det lokala alltmer flätats samman med det globala skall medskapande uppfattas såväl som ett inkluderande som ett normativt begrepp. Det beskriver ytterligare aspekter på vad som krävs för att komma tillrätta med bristande social sammanhållning. De förhållanden som förklarar behovet av ökat medskapande återfinns inte främst i utanförskapet. De står att finna i de mekanismer som förstärker innanförskapet och som förklarar varför människors stängs ute från samhällslivet och därmed från möjligheter att påverka sitt vardagsliv. Syftet med medskapandet är ytterst att bidra till att innanförskapets murar rivs ner.

Medskapande handlar mycket om dialog och kunskapssyn. Medskapande handlar inte främst om processinriktade metoder för förbättrad kommunikation även om detta är nog så viktigt. Medskapande, såsom begreppet används här, handlar mer om en specifik kunskapssyn och ett förhållningssätt som medger en speciell relation mellan samverkande parter. Begreppet innefattar en problematiserande, kritisk och reflektiv förmåga att se sakernas tillstånd ur olika perspektiv, uppfatta nyanser och det komplexa i tillvaron. Bildligt talat handlar det om att gå i någon annans mockasiner. Det innebär förmågan att utifrån sin egen erfarenhet och tolkningsram öppna sig för andra möjliga tolkningar vilket i grunden är en förutsättning för en fungerande demokrati. Medskapande liksom demokrati handlar också om att få sin röst hörd. Det lyhörda lyssnandet blir en förutsättning för förmågan

att ta till sig andras tolkningar, att ompröva sina egna och att lära sig något nytt (Bohm, 1996; Isaacs, 1999).

Genom sin betoning av handlandets betydelse har medskapande stora kontaktytor med aktionsforskningen, speciellt med den mer dissensusinriktade och kritiska aktionsforskningstraditionen (Ranci re, 2011). Denna har bland annat sina r tter i Paulo Freires arbete med en medvetande- och (därmed) frigörande pedagogik som strävar efter att utveckla relevant kunskap och aktivt bidra till praktikernas förändringsarbete utifrån grundsynen att all kunskap utvecklas från handling (Freire, 1972). Freire pekade på kunskapens bemäktigande kapacitet genom att problematisera, reflektera och agera och betonade att det  r den omedelbara kopplingen mellan handling och reflektion som leder till en kunskapsutveckling som blir relevant för praktiken. Freire menade att problematisering och reflektion var nödvändig för det medvetandegörande som krävdes för att förhindra att aktioner trots sina avsikter riskerade att förstärka de rådande och förtryckande strukturerna än mer. Begreppet medskapande ansluter sig till denna mer kritiska forskningstradition och ligger, genom att koppla samman delaktighet och handling, nära det som i forskningslitteraturen benämns som "empowered participation" eller "empowered participatory governance" (Fung and Wright, 2003; Fung 2004).

Efter att detta avsnitt har pekat på vikten av att medskapandet omfattar *hela* processen, från problemformulering till identifiering och genomförande av åtgärder, redogör nästa avsnitt kortfattat för hur medskapandets roll gradvis kommit att växa fram och ta plats på den politiska dagordningen.

MEDSKAPANDET P  DEN POLITISKA DAGORDNINGEN

Allt sedan milj toppm tet i Rio i början av 1990-talet och det handlingsprogram för lokalt medborgarengagemang som då enhälligt antogs (Agenda 21) har forskningslitteraturen ägnat alltmer utrymme åt frågan om människors politiska delaktighet (Roussopoulos & Bello, 2005). Många av de ödesfrågor som människan står inför handlar om livsstilsfrågor som direkt berör var och en och som kräver varje människas engagemang för att kunna hanteras. Sveriges kommuner och landsting driver en relativt omfattande verksamhet n r det gäller att ta fram arbetssätt och verktyg för att underlätta medskapande och medborgardialog runt om i landet (Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), 2013b). Ansträngningarna skall förstås mot bakgrund av det så kallade *demokratikriteriet* och det politiska landskapets förändring. Ett lågt valdeltagande, speciellt från kvinnor, unga och utrikesfödda svenskar har gjort det angeläget att utvidga demokratin och ge människor ökade möjligheter att få inflytande på politiska beslut som påverkar deras vardagsliv (Regeringens skrivelse, 2013/14:61). Det politiska systemets legitimitet anses hotat på grund av det demokratiska underskott som följer med övergången till nätverksamhället där allt fler beslut fattas genom olika former av partnerskap ofta bortom offentlig insyn (Stigendal, 2011). Demokratins kris uppfattas av forskningen också som ett resultat av det postpolitiska tillstånd som uppstått eftersom politiska alternativ inte längre finner sin plats på den alltmer konsensusinriktade politiska

dagordningen (Mouffe, 2009). Frågan om *varför* någonting skall göras har alltmer ersatts med frågorna *vad* och *hur* saker skall göras. För att bryta detta postpolitiska tillstånd blir behovet av överläggning och delaktighet lika viktigt att tillgodose som den liberala demokratins behov av majoritetsstyre och representativitet (Porta, 2013). Beslutfattandet måste flyttas närmare folket, speciellt som frågorna inte enbart handlar om politiska rättigheter utan också om ekonomiska, sociala och kulturella. Politisk delaktighet ger möjlighet till en fostrande och inkluderande demokratisk skola för att lära känna andras tolkningar och ompröva egna. Ju mer människor deltar i det politiska samtalet desto mer förväntas medvetenheten öka om att den bredare samhällsnyttan har ett större värde än summan av individuell behovstillfredsställelse (Moore, 2005). På senare tid har även delaktighetens och inflytandets betydelse för en förbättrad folkhälsa uppmärksamats, inte minst i samband med Malmökommissionens arbete för att förstärka den sociala hållbarheten (Marmot, 2008). Delaktighet och inflytande utgör numera det första av de elva prioriterade folkhälsoområden som skall styra kommunernas folkhälsoarbete (Stigendal & Östergren, 2013).

Strävan efter ökad delaktighet skall också uppfattas utifrån det så kallade *effektivitetskriteriet*. Delaktighet anses vara ett smart sätt för att skapa en effektiv förvaltning. Invånarna kan tillföra viktiga kunskaper och känslan av delaktighet i beslutfattandet förväntas underlätta beslutens genomförande (SKL, 2013b). Denna insikt har förstärkts genom den nya styrningsrationaliteten, benämnd New Public Management, som präglar svensk förvaltning (Hall, 2012). Denna affärs- och lönsamhetsinriktade nätverksbaserade form för samhällsstyrning (governance) har kommit att ersätta den tidigare mer hierarkiskt uppbyggda styrningsformen för regeringsutövning (government) där befolkningens behov tillgodosågs utifrån sin roll som väljare (Nilsson, 2002; Montin & Hedlund, 2009). Befolkningens behov skall nu mer tillgodoses utifrån sin roll som kunder på en marknad vilken som helst och denna styrningsrationalitet anses kunna öka effektiviteten såväl vid behovsidentifiering som vid utarbetande av åtgärder och deras genomförande (Hall, 2012). Medan demokratikriteriet värderar politiskt delaktighet för samhällsutvecklingen i sin helhet begränsar sig effektivitetskriteriet främst till att se delaktighet som önskvärt vid tillhandahållandet av offentlig service och offentliga tjänster. New Public Managements marknadsorienterade angreppssätt medför att strävan efter en ökad medborgerlig delaktighet i sig inte har så mycket med demokrati att göra. Eftersom medborgarna enligt denna nya styrningsrationalitet alltmer börjar betraktas som kunder blir det viktigt med dialog för att i deras egenskap av brukare av samhällstjänsterna få fram preferenser och synpunkter på vad som skall produceras och hur producerade varor och tjänster bäst kan tillhandahållas (SKL, 2013b).

Den stora omdaning av det svenska samhället som präglar vår tid, där det lokala alltmer flätas samman med det globala och nationalstatens roll förändras (Cherny, 1997), har på senare tid förstärkt vikten av en mer inkluderande form av medskapande. I det framväxande nätverkssamhället som präglas av stor heterogenitet, komplexa samhällsfrågor och sociala konflikter blir invånarnas medskapande en förutsättning för att tillvarata erfarenheter och synliggöra olika perspektiv som

gör problemlidentifiering och åtgärdsförslag legitima. De krav som komplexiteten i problemen ställer på att förstå helheten och samstämmighet när det gäller förhållningssätt gör det därför viktigt med nätverkssamarbete och horisontellt och vertikalt medskapande inom och utanför den egna organisationen (Brown, Harris & Russel, 2010). Behoven av ökad politisk delaktighet uppmärksammas av den tidigare svenska alliansregeringen som sommaren 2014 tillsatte en ny demokratiutredning för att bland annat föreslå åtgärder som kan "stärka individens möjligheter till delaktighet och inflytande under mellanvalsperioder och belysa frågor om ungas representation, delaktighet och inflytande" (Dir 2014:111).

Medan detta avsnitt redogjort för hur frågan om medskapande ökat i betydelse, såväl när det gäller demokratis konsolidering, förvaltningens effektivitet och legitimitet som att hantera samhällsordningens komplexitet, redogör nästa avsnitt kortfattat för den kunskapssyn som ligger till grund för ett sådant medskapande.

MEDSKAPANDETS KUNSKAPSSYN

De ökade krav på att förstå helheten som den ökande komplexiteten i samhällsproblemen medför har inte bara gjort det allt viktigare att analysera problemen utifrån olika vetenskapliga perspektiv. Vikten av den mer erfarenhetsbaserade kunskapen har också ökat. Medskapande har därmed alltmer kommit att handla om kunskapssyn. Platon definierade kunskap på ett sådant sätt att det endast omfattade den teoretiska kunskapen. Han talade här om *Episteme* – om kunskap som är vetenskaplig och allmängiltig. Aristoteles var den första att vidga föreställningen om bildning och föra in begreppet praktisk kunskap. Det handlade inte bara om *Techne* – ordet för den kunskap för de varor och förnödenheter vi framställer (hantverket är sinnebilderna för praktisk kunskap). Det handlade också om *Fronesis* – den praktiska klokhet vi använder för att bygga ett gott samhälle. Den kunskapen är etisk och politisk genom dess syfte att göra mänskliga förhållanden bättre. Denna typ av kunskap är av demokratisk karaktär i den meningen att den inte förutsätter någon formell skolning. Praktiskt reflekterande och kloka människor kan man finna lite varstans och de utmärks främst genom att de bär på långvariga djupgående livserfarenheter (Liedman, 2011).

Till skillnad från *Episteme*, som bygger på vad som kommit att kallas för faktakunskap, bygger *Fronesis* på färdighets- och förtrogenhetskunskap. Ofta skiljer man inom vetenskapsteorin mellan *förklaring* av olika skeenden och *förståelse* av desamma (Alvesson & Sköldberg, 2008). Förklaring söker orsaker och samband som kan förklara att det förhåller sig på ett visst sätt medan förståelse bygger på tolkning av ändamålsenligheten i människors beteenden utifrån de sammanhang de befinner sig i. Förklaring förknippas ofta med lagbundenheter som återfinns i naturvetenskapen medan förståelse och tolkning ligger närmare samhällsvetenskapen (Gustavsson, 2002). Praktisk klokhet (*Fronesis*) syftar genom sin färdighet och förtrogenhet att bidra till förståelse av olika händelser. Medan *Episteme* med sin faktakunskap är möjlig att kodifiera – uttrycka i ord och sätta på pränt – är *Fronesis* med sin färdighets- och förtrogenhetskunskap exempel på tyst kunskap

– det osägbara som svårigen kan kodifieras. Människor bär denna sorts kunskap i sina kroppar och den sätts sällan eller aldrig ner på papper.

Under senare tid har en ny form för kunskapsproduktion börjat växa fram, den transdisciplinära kunskapsproduktionen. Den syftar till att utifrån en sådan bredare kunskapssyn tillvarata tyst kunskap och praktisk klokhet för att utveckla förhållnings- och arbetssätt som lättare kan hantera komplexa samhällsproblem, inte minst när det gäller de krav som en hållbar utveckling ställer (Brown, Harris & Russell, 2010). Den kunskapssyn som ligger till grund för att problemen överhuvudtaget uppstått anses inte kunna användas för att lösa dem. Det handlar om att utveckla en fantasifull förmåga att tänka nytt – utanför boxen som det brukar heta i dagligt tal. Med transdisciplinär kunskapsproduktion menas att den vetenskapligt och teoretiskt förankrade kunskapen kombineras med den erfarenhetsbaserade kunskapen (Polk & Kain, 2015). Den transdisciplinära kunskapen skall inte förväxlas med flervetenskaplig eller med tvärvetenskaplig forskning. Den flervetenskapliga forskningen använder sig av flera olika vetenskapliga inriktningar för att belysa ett fenomen utifrån olika aspekter. Tvärvetenskaplig forskning försöker bredda kunskapsproduktionen genom att samtidigt använda sig av olika vetenskapliga discipliner. Den transdisciplinära metoden har, som begreppet "trans" antyder, ett gränsöverskridande anspråk. Medan den tvärvetenskapliga ansatsen blandar olika discipliner försöker den transdisciplinära att inte bara smälta samman olika discipliner. Den bygger därutöver på ett stort inslag av medskapande mellan olika yrkeskategorier, exempelvis mellan forskare i den akademiska världen och tjänstemän inom förvaltningen (Polk & Kain, 2015).

Den transdisciplinära kunskapsproduktionen knyter an till diskussionen om interaktiv forskning med sina rötter i den kritiska realismen och delar dess förhållningssätt till hur vi skall förstå världen och hur kunskap om denna kan låta sig skapas. Den kritiska realismen skiljer på intransitiv kunskap om den värld som existerar alldeles oberoende av oss och transitiv kunskap som omfattar den (socialt konstruerade) värld som vi kan uppfatta, som vi påverkar och påverkas av och som vi genom vårt sökande av kunskap om också strävar efter att förändra (Alvesson & Sköldberg, 2008). Den kritiska realismen bryter härigenom med empirisismen som med sin positivistiska tro på faktakunskap menar att verkligheten är vad vi människor kan uppfatta, vad vi ser runt omkring oss och kan beräkna och mäta. I förlängningen medför den kritiska realismens ontologiska uppfattning att alla anspråk på forskningens neutralitet, objektivitet och värderingsfrihet försvinner (Olsson, 2002). 'Teori är alltid skapad av någon och med ett bestämt syfte' (Cox, 1995). De forskare som ansluter sig till detta perspektiv menar att den vetenskapliga kunskapens sanning därför aldrig kan anses en gång för alla bevisad, utan att den alltid är öppen för framtida revideringar (Alvesson & Sköldberg, 2008). Utifrån en sådan ontologisk grundsyn blir det förstaeligt att många av dess anhängare främst söker sig till praktiker och den erfarenhetsbaserade kunskapen för att där söka kunskap om hur forskningen skall bedrivas och verkligheten uppfattas.

Den eftersträlvade kombinationen av teoretiskt förankrad och erfarenhetsbaserad kunskap förväntas också underlätta förmågan att omsätta producerad kunskap och

vunna erfarenheter i praktisk handling. En ytterligare dimension i den transdisciplinära kunskapsproduktionen utgörs således av dess normativa strävan efter att bidra till hantering av de komplexa samhällsfrågor som studeras och därigenom också att bidra till social förändring (Polk, 2014). Den transdisciplinära metoden uppfattas därmed vanligen som mer aktionsorienterad än andra kunskapsproducerande forskningsinriktningar.

För att den transdisciplinära kunskapsproduktionen skall bli relevant gör denna ambition det nödvändigt att den producerade kunskapen också kommer till användning. Det medskapande på vilket den transdisciplinära kunskapsproduktionen bygger får därför inte begränsa sig till ett medskapande mellan olika yrkeskategorier, exempelvis mellan forskare inom akademien och tjänstemän inom förvaltningen. Det är av största vikt att också näringslivets representanter och det civila samhällets medlemmar aktivt deltar i denna kunskapsprocess såväl i egenskap av kunskapsbärare som i egenskap av kunskapsanvändare. Etablerandet av de kunskapsallianser (Stigendal, 2013) som den europeiska kommissionen under senare tid blivit starka förespråkare av riskerar härvidlag att bli problematisk. Som ordet allians antyder finns här en risk för att de som ingår i medskapandet blir alltför exklusiva och utgörs av de väletablerade och organiserade kunskapsbärarna medan sociala rörelser, flyktiga nätverk och det oorganiserade flertalet av kunskapsbärarna i det civila samhället förblir utestängda (Abrahamson, 2013b). Vi skall få anledning att återkomma till detta. I nästa avsnitt skall vi först diskutera de krav som medskapandet ställer på dialogens former och innehåll för att produktion och användning av en transdisciplinär kunskap skall tillåtas ske

MEDSKAPANDE OCH DIALOG

Den ökade komplexiteten och den heterogenitet som präglar samhällsutvecklingen gör det inte bara viktigt att få med olika invånargrupperns erfarenheter och förhållningssätt vid utformning av olika åtgärdsförslag. Det gäller också att utforma åtgärdsförslagen utifrån den erfarenhetsbaserade tysta kunskapen som praktiker sitter med. Dilemmat med denna typ av kombinerad kunskap är att den såsom all kunskap också utgår från och bygger på underliggande förförståelse, tankemönster och fördomar. Dessa måste synliggöras. Dialog blir här ett måste för medskapandet.

Begreppet medskapande skall emellertid inte förväxlas med dialog. Dialog, som vi vanligen uppfattar begreppet, handlar om kommunikation utifrån ett gemensamt intresse och/eller problemområde. Det handlar om att tänka tillsammans för att bättre förstå problemet och komma fram till ett förhållningssätt (Bohm, 1966; Isaacs, 1999). Dialogens uppgift bör emellertid inte nödvändigtvis vara att nå fram till konsensus och olika överenskommelser utan kanske snarare att konfrontera olika uppfattningar mot varandra för att synliggöra meningsskiljaktigheter (Abrahamsson, 2006; Ranciere, 2011). Strävandet efter konsensus och försöken att kväva samhällliga politiska konflikter kan i själva verket utgöra en av huvudorsakerna till demokratins problem (Mouffe, 2009). Om utrymme saknas i den politiska debatten för att prata om stora politiska frågor som diskriminering, utestängning, fattigdom

och maktlöshet riskerar människors missnöje att söka sig andra, ibland mer våldsamma former. Härigenom ökar samhällets konfliktbenägenhet. En icke konsensus orienterad form för dialog blir speciellt viktig i de situationer då maktförhållanden är ojämlika och där de mäktigas perspektiv lätt blir dominerande och de mer maktlösa tonas ned. En form för dialog som överskrider kraven på konsensus kan benämnas en konfrontativ dialog (Abrahamsson, 2003). Benämningen kan i en svensk kultur emellertid ge felaktiga associationer. Denna form av dialog är nämligen inte aggressiv i en traditionell bemärkelse utan syftar just till att konfrontera olika uppfattningar med varandra för att synliggöra bakomliggande tankemönster och strukturer som de olika bärarna många gånger inte är medvetna om själva. Erfarenheterna visar att ett ökat medvetande om de förhållanden som ligger bakom såväl de andra parternas som ens eget agerande medger en djupare tillit till samtalslets uppriktighet och medför därigenom också ett bemäktigande av de parter som ingår i dialogen (Dallmayr, 2002; Michael & Petito, 2009). Problemen skall därför inte sopas under mattan utan lyftas upp på bordet och bli föremål för en gemensam reflektion när det gäller olika parter uppfattning om problemens bakomliggande drivkrafter, innebörd, effekter och möjliga angreppssätt.^[3]

Medskapandet kräver en sådan medvetandegörande och bemäktigande dialog. Men liksom medskapande betyder någonting mer än vad vi vanligtvis förstår med begreppet delaktighet medför det framväxande nätverkssamhällets behov av att begreppet medskapande också fångar någonting mer än formen för och syftet med dialog. Medskapande handlar om att sträva efter ett jämlikt samspel som ger samverkande parter lika möjligheter att få sin röst hörd och bli lyssnade på. Det handlar om att kunna påverka vad som skall göras, varför det skall göras och gemensamt komma fram till hur det skall göras. I denna bemärkelse är medskapande i själva verket mer konsensusorienterad till sitt syfte än vad dialogen behöver vara.

Ett sådant lärande och mer konsensusorienterat medskapande kan emellertid bara ha framgång utifrån de resultat som den medvetandegörande och bemäktigande dialogen kunnat uppnå. Denna typ av medskapande arbetsprocess bör därför med hjälp av ett freirianiskt förhållningssätt och språkbruk delas upp i fyra olika faser. Under den första fasen handlar det om att *lyssna* för att synliggöra olika perspektiv. Den andra fasen handlar om att *problematisera* dessa perspektiv, och att konfrontera dem med varandra för att synliggöra målkonflikter och meningsskiljaktigheter. Därefter blir det dags för att under en tredje fas *reflektera* med syfte att alldeles oavsett de meningsskiljaktigheter som föreligger undersöka om man likafullt kan identifiera sammanfallande intressen på längre sikt när det gäller målbilder och visioner om framtiden. Först därefter kan vi närma oss den fjärde och helt avgörande fasen som gör det möjligt att *agera* och att få någonting att hända, det vill säga att skapa gemensamma handlingsplaner och påbörja arbetet med att implementera dessa.

Poängen med att dela in den "medskapande dialogen" i olika faser är att i praktiken bereda samtalstid för att problematisera de olika perspektiv som förs fram. Det visar sig ofta i praktiken annars att det är lätt att hasta förbi frågan om meningsskiljaktigheter, målkonflikter och maktstrukturer. En för ändamålet klart specifi-

cerad fas gör det också lättare för samtalsledarens ansträngningar att vara lyhörd för och lyfta fram de eventuella "nej-röster" som finns i rummet, ofta hos de mer resurssvaga parterna, utan att upplevas som partisk och förlora sitt förtroende och sin legitimitet som samtalsledare.

Detta avsnitt har uppehållit sig vid dialogens roll för medskapandet. Den mer konfrontativt inriktade dialogen är viktig för att synliggöra meningsskiljaktigheter och maktförhållanden. Den utgör ett viktigt led för att skapa förutsättningar för den mer konsensusorienterade och avslutande fasen och göra det möjligt att ta fram en samstämmig och konkret handlingsplan som utgör medskapandets själva grundbult. Det är mot denna bakgrund som nästa avsnitt tar upp en diskussion kring några av de hinder för en sådan "medskapande dialog" som den pågående samhällsomdaningen medfört.

MEDSKAPANDETS NUVARANDE FÖRUTSÄTTNINGAR

Den pågående samhällsomdaningen med sina komplexa samhällsproblem har ökat behoven av ett medskapande som bygger på en bred kunskapssyn där faktakunskap kompletteras med professionalism och förtrogenhetskunskap. De komplexa samhällsproblemen kännetecknas av att de är kontextuellt bestämda och inte har någon omedelbar lösning. De är i ständig förändring vilket kräver stora ansträngningar och samverkan för att olika aktörer skall nå samsyn om problemens orsaker och åtgärder. Komplexa samhällsproblem gör det viktigt att utarbeta ett förhållningssätt som både rymmer så många av aktörernas olika perspektiv som möjligt och hanterar problemen på ett sådant sätt att de inte förvärras (Brown, Harris & Russell, 2010).

Samtidigt som komplexiteten i samhällsproblemen ökar har paradoxalt nog den förändring av statens roll som den pågående samhällsomdaningen också gett upphov till, förändrat kraven på samhällsstyrning och därmed också utrymmet för medskapandet i praktiken (Hall, 2012). Genom införandet av New Public Management försöker staten å den ena sidan genom ökad centralisering och administrativ kontroll återta delar av sin förlorade handlingskraft som övergången till det globala nätverkssamhället medfört (Williams & Shearer, 2011). Införandet av New Public Management har samtidigt å den andra sidan möjliggjort för staten att övervältra ett större ansvar på marknadens aktörer när det gäller att hantera de komplexa samhällsfrågorna som den själv, till följd av sin minskade handlingskraft, i allt mindre utsträckning klarar av att hantera.

På en hög abstraktionsnivå kan vi förstå framväxten av New Public Management som ett svar på behovet att hantera de komplexa samhällsproblemen på ett sätt som underlättar övergången till det globala nätverkssamhället och tillgodoser marknadsekonomins expansionsbehov. Detta expansionsbehov, som utgjorde drivkraften i Polanyis första rörelse, skulle i vår samtid komma att ställa krav på att privatisera, prissätta och saluföra alltfler delar av den samhällsnytta som traditionellt tillhandahållits av den offentliga sektorn (Harvey, 2003). På en lägre abstraktionsnivå skall framväxten uppfattas som en politisk reaktion på den tidigare traditio-

nella styrningsrationalitetens tillkortakommande när det gällde att tillhandahålla välfärdstjänster på ett så effektivt sätt som möjligt. Den bristande tillit till staten som den nya styrningsformens mer uttalade förespråkare var bärare av förstärktes och drog till sig politiskt stöd genom att den offentliga sektorn och välfärdstjänsterna åt upp en allt större del av beskattningsunderlagen utan att kvaliteten på vad som levererades upplevdes förbättrad (Hall, 2012). Det främsta syftet med New Public Management blev därför att bryta med statens monopol på tillhandahållandet av välfärdstjänster (Werne & Unsgaard, 2014).

Denna nya ledningsfilosofi infördes utifrån företagsekonomiska kriterier där besparingar och lönsamhet belönades. Chefstjänstemännens förmåga att hålla sig inom budgeterade ramar blev till ett viktigt kriterium vid deras individuella lönesättning och befordringsgång. Medan den tidigare styrningsrationaliteten främst uppehållit sig vid hur väl politiska beslut genomfördes och regelverken respekterades kom New Public Management istället att fokusera på att mäta effektiviteten i de resultat som uppnåddes. Eftersom enbart det synliga kunde mätas kom fakta-kunskapen att prioriteras framför den erfarenhetsbaserade, praktisk klokhet och professionalism (SOU 2013:40).

Medskapandet med sin förändrade kunskapssyn kräver emellertid helt andra system för redovisning och kvalitetssäkring som utgår från andra kriterier än de lönsamhetskriterier som förvaltningen för närvarande skolats in till att beakta (O'Flynn, 2007). De lönsamhetsinriktade incitamentstrukturerna minskar inte bara utrymmet för risktagande och osäkerhet utan också intresset för själva kärnverksamheten. Allt större vikt läggs vid att tillgodose överordnades riktlinjer oavsett effekterna för medborgaren (Zaremba, 2014). Den osäkerhet som följer av att de komplexa samhällsproblemens utvecklingsdynamik inte kan förutses, tillsammans med den ökande rädslan hos förvaltningar att göra fel, riskerar många gånger leda till att man inte koncentrerar sin uppmärksamhet på att göra rätt saker utan mer på att enligt regelboken göra sakerna på rätt sätt (Alvesson, 2014; Salonen, 2012). I förlängningen riskerar detta medföra att kommunala förvaltningar, istället för att möjliggöra ett inkluderande medskapande, ser sig föranledda att förstärka de tendenser till centraliserad kontroll och maktutövning som för närvarande är förhärskande.

De begränsade möjligheter till medskapande som den aktuella styrningsformen medger visar sig inte minst vid transdisciplinär kunskapsproduktion. New Public Managements kunskapssyn och effektivitetskriterier sätter sin prägel på såväl den skrivande kultur, som kännetecknar den teoretiskt förankrade kunskapen, som på den talande kulturen, som kännetecknar den erfarenhetsbaserade kunskapen. Detta reducerar i praktiken kraftigt utrymmet för medskapande mellan olika kulturer. Speciellt problematisk, utifrån rådande effektivitetskriterier och arbetsbelastning, blir härvidlag den relativt ansenliga tidsåtgång som krävs för att samverkande parter skall kunna prata sig samman om förförståelse, begreppsanvändning och tolkning av svaren till de forskningsfrågor som ställts. Användbarheten av de resultat som produceras försvåras också av de grunder på vilka den transdisciplinära produktionen vilar. Metoden är till sitt väsen gränsöverskridande och tvär-

sektoriell och strävar efter en helhetssyn (Polk, 2014). Det stuprörstänkande som präglar organisationsstrukturen i svensk förvaltningen förhindrar emellertid det inkluderande medskapande och den horisontella samverkan över sektorgränser som nätverkssamhället med sina komplexa samhällsproblem kräver. Till följd av det rådande stuprörstänkandet innebär detta ofta att kunskapen inte får någon hemvist. Det finns ingen sektor som känner att de har mandat från övriga sektorer att ta på sig ansvaret för kunskapens användning och de resultat den kan tänkas medföra. Detta innebär att goda idéer kan bli hängande i luften utan förankring i den egna organisationen (Polk, 2014). Detta förhållande knyter an till vår tidigare diskussion om vikten av ett tillräckligt inkluderande medskapande. Erfarenheterna visar på hur genomförande av beslut underlättas genom medskapande redan vid det tillfälle då besluten fattas. Det är av denna anledning som bildandet av kunskapsallianser riskerar att bli alltför exklusiva. För att kunna gå från ord till handling och använda den kunskap som produceras måste en rad olika aktörer inom och utanför förvaltningen känna att de också äger frågorna och vara beredda att ta ett delat processansvar. Det blir till en viktig uppgift för ett medskapande ledarskap att se till att förutsättningar skapas för detta.

Den kritik som kommit att riktas mot den marknadsorienterade styrningsrationalitet som New Public Management står för har det senaste årtiondet uppmärksammats av en rad utredningar och rapporter som alltmer kommit att ifrågasätta styrningsformens inriktning (SOU 2013:40, Zaremba et al., 2014; Werne & Unsgaard, 2014). Regeringen uppmärksammar förhållandet i sin budgetproposition för år 2015 och beslutat utreda hur professionernas kunnande och yrkesetik skall kunna bli mer vägledande. Forskningen har härvidlag uppmärksammat vikten av att se till samhällsnyttan och välfärdens värde utifrån ett bredare samhällsligt perspektiv och inte bara som summan av individers behovstillfredsställelse (Moore, 2005). Det handlar inte minst om förmågan att möta de ökade krav som en socialt hållbar samhällsutveckling ställer (Denhardt & Denhardt, 2011). Ett sådant synsätt anses nödvändigt för att uppnå själva syftet med demokratin som i grunden handlar om att inte först och främst bara försvara människans individuella rättigheter utan att också ta hand om fundamentalagemensamma och sociala problem (Young, 2000). Enligt ett sådant synsätt skall demokrati uppfattas som en tolkande och lärande process där beslutsfattarnas samverkan med medborgarna gör det möjligt att identifiera, utforma och tillhandahålla en så stor samhällsnytta som möjligt.

Frågan som forskningen ställer sig är hur New Public Managements affärsmässiga lönsamhetskriterier för att mäta effektivitet skulle kunna kompletteras med kriterier som bygger på samhällsnyttans värde och innehåll, någonting som i sin tur skulle behöva identifieras i medskapande med medborgarna. Riktningen i vilken svaren på denna fråga kan sökas har delvis börjat stakas ut genom den förvaltningsforskning som vuxit fram kring en ny styrningsrationalitet i form av Public Value Management. Med denna alternativa styrningsform har man upphört att se på invånarna som kunder utan betraktar dem istället alltmer som de medborgare de är, med sina rättigheter och skyldigheter och där samhället organiseras och styrs utifrån ett offentligt intresse, ett "public value" (Moore, 1995). Begreppet "public

value” är svårfångat men kan i detta sammanhang uppfattas som något bredare än ”det allmänna intresset”. Begreppet försöker fånga den typ av samhällsnytta som täcker in människors behov av att säkerställa vissa grundläggande mänskliga och medborgerliga värden såsom säkerhet/trygghet, utveckling/frihet och rättvisa/rättigheter. Dessa värden och de behov de ger upphov till är kontextuellt bestämda och varierar utifrån den samhällseliga situation i vilken människor befinner sig. (Abrahamsson, 2012b). Det är också en sådan situation i vilken det råder en balans i tillgodoseendet av dessa tre värdegrunder som kan användas som grund för att definiera frågan om social hållbarhet (Abrahamsson, 2013a). Styrningsformen Public Value Management lägger härvidlag inte bara stor vikt vid den offentliga sektorns operativa kapacitet utan också vid det politiska systemets legitimitet (Moore, 2005). Resultatstyrningen av den offentliga sektorns tillhandahållande av välfärdstjänster måste ske utifrån ett medborgarperspektiv och inte ett kundperspektiv. De tankar som vuxit fram kring Public Value Management bygger därför på interaktion med medborgarna så att de blir medskapande i sin egen serviceproduktion och inte bara blir betraktade som en kund på en marknad. Därtill kommer behovet av medskapande för ett kontinuerligt lärande om kollektiva förhållningssätt till komplexa samhällsfrågor och gemensamma problem som blivit alltmer föränderliga med den dynamiska samhällsutvecklingen. Nästa avsnitt diskuterar mot denna bakgrund hur den förändring av det politiska landskapet som pågående samhällsomdaning medfört påverkar förutsättningarna till en sådan medskapande interaktion med medborgarna.

MEDSKAPANDE I ETT FÖRÄNDRAT POLITISKT LANDSKAP

Det politiska landskapet förändras och så gör också formerna för maktutövning. Detta påverkar såväl invånarnas vilja som förmåga till kollektiv medskapande.

Framväxten av det nationalstatliga projektet under industrialismen byggde på en kollektiv identitet, mycket utifrån människors yrkestillhörighet. Människor trodde på modernismens stora berättelse om framsteget och de versioner av detta som olika partipolitiska program redogjorde för. Den ekonomiska och politiska makten var synlig. Ägaren av produktionsmedlen befann sig i närhet av arbetarna och kunde direkt utsättas för kollektiva aktioner av olika slag. Den politiska makten fanns hos kommunfullmäktige eller i Riksdagen och gick att påverka genom den representativa demokratin. Den svenska välfärdsmodellen upprätthölls med hjälp av ett socialt kontrakt där statens legitimitet byggde på dess förmåga att tillgodose samhällsmedborgarnas krav på säkerhet, utveckling och rättvisa.

Det framväxande globala nätverksamhället har ändrat på dessa förhållanden. Arbeten har blivit alltmer flexibla och människors identiteter allt mer flytande. Samhällsproblemets ökande komplexitet gör att många människor får allt svårare att tro på den stora berättelsen och partiprogrammen som den enda lösningen. De tror på mångfald och många små berättelser. Sociala rörelser blir viktigare som påverkans- och förändringsfaktorer än politiska partier (Abrahamsson, 2006). Därtill kommer att formerna för maktutövning har förändrats. Makten har flyttat bort

från såväl fabriken som från den representativa demokratins möteslokaler. Dess uttrycksformer har övergått från att främst vara av direkt ekonomisk eller politisk natur till att alltmer forma dominerande tankestrukturer. Dessa förändrade former för maktutövning har bidragit till att skapa det postpolitiska tillstånd som Chantal Mouffe (2009) menar att många länder obemärkt glidit in i. Den uppdelning och särskiljning av politiken och det politiska som hon varnar för blir särskilt framträdande genom New Public Management. Genom att fokusera på förvaltningens effektivitet begränsas *politiken* (le Politique) till frågan om *vad* som skall göras och *hur* genomförandet skall ske. Det *politiska* samtalet (La Politique) om *varför* något skall göras har i det närmaste helt upphört (Mouffe, 2009). Vårt postpolitiska tillstånd förstärker därmed bristen på sammanhang och känslan av att vara utestängd. Många vänder samhället ryggen och försöker så gott det går att klara sig själva. Den italienske politiske filosofen Antonio Gramsci varnade för att en sådan samhällsutveckling riskerar att medföra någon form av organisk kris (auktoritetskris) där makthavarnas bristande legitimitet urholkar deras förmåga till regeringsutövning och samhällsstyrning och istället öppnar upp utrymmet för extrem populism (Gramsci, 1971).

Därtill kommer att kraven på mångfald och utrymme för olika förhållningssätt ytterligare förstärkt de svårigheter som de flesta sociala rörelser har för att samverka med varandra. Många av de sociala rörelsernas drivande krafter utgörs av människor som av olika anledningar inte anser sig ha tillåtits finna sin plats i olika välfärdsmodeller. De har diskriminerats utifrån olika grunder, känt sig utestängda från samverkan och över tid utvecklat en kultur och ett förhållningssätt för att söka sina egna politiska vägar. Deras identitet bygger i många fall på utestängning och marginalisering. Samarbetet mellan olika rörelser försvåras också av att de tvingas konkurrera med varandra om allt från politisk uppmärksamhet, opinionsstöd till finansiering och projektbidrag. Flera av de sociala rörelserna förhåller sig därför avvaktande till såväl vertikal som till horisontell interaktion. Många är skeptiska till dialog och samverkan, speciellt i förhållande till makten. De upplever sig inte lyssnade på. De tror inte heller på gradvisa samhällsförändringar inifrån systemet utan söker mer effektiva former för motstånd. Samtidigt visar sig de politiska energier som mobiliserats många gånger såväl otillräckliga som svåra att kanalisera för att få till stånd det opinionstryck som krävs för att påverka politiken och möjliggöra eftersträvarde förändringar.

MEDSKAPANDE OCH MAKTUTÖVNING

Möjligheten till en ny styrningsrationalitet som bygger på ett inkluderande medskapande begränsas inte bara av svårigheter med horisontell samverkan inom organisationer eller mellan olika sociala rörelser. Även den vertikala samverkan mellan beslutsfattare och invånare är ofta svår att få till stånd på jämlika villkor. Till stor del förklaras detta av den dominerande synen på makt och maktutövning. Politiken är sällan benägen att lämna ifrån sig delar av det maktinnehav som den erhållit i förtroende av valmanskåren genom den representativa demokratin. Rädslan är stor för att ett minskat maktinnehav främst skall skapa en ny gräddfil

för de redan resursstarka att göra sin röst hörd (Gilljam & Jodal, 2003). Folkvalda politiker anser sig själva många gånger därför bäst lämpade att tillvara de resurs-svagas intressen genom att ta ansvar för det förtroende som valmanskåren visat. Problemet med denna logik är samtidigt att samhällsutvecklingen och dess tillhörande komplexitet skapat en situation då politiken utan medborgarnas medskapande har svårt för att identifiera problemens grundläggande karaktär och orsaker, än mindre att ta sig an att hantera dem på ett ändamålsenligt sätt. Detta öppnar upp ett utrymme för det förändrade synsätt på maktutövning som det ökade behovet av medskapande kräver.

Makteorin diskuterar den traditionella maktutövningen utifrån frågan om *makt över någonting* (att kontrollera och/eller att påverka andra) (Lukes, 2008). Det är denna syn på makt som präglar de flesta av dagens makthavare och många av de dialoger som genomförs inom förvaltningens olika delar (Tahvilzadeh, 2013). Medborgardialogen kan exempelvis användas till att försöka få medborgarna med på de åtgärder som befattningshavarna upplever som angelägna att genomföra. Förutom sådana försök till kooptering kan maktutövningen vid dialog också handla om att bestämma över vilka frågor som är öppna för diskussion och inom vilka ramar som besluten kan fattas. Syftet med dialog kan också vara att förbereda medborgarna på svåra tider och på att obekväma beslut om nedskärningar, inte minst när det gäller vår välfärd, kommer att behöva fattas. Kritiska samhällsforskare menar därför att medborgardialog idag främst är en fråga om en foucauldiansk form av hegemonisk och försåtlig maktutövning (Tahvilzadeh, 2013). Bara det faktum att det är makthavarna som kan avgöra om de skall låta invånarna vara med och bestämma eller inte skapar ojämlika maktförhållanden. Forskarna pekar på hur villkoren för bemäktigande ("empowerment") rentav medvetet kan användas för att skapa underordnade och självdisciplinerande invånare (Cruikshank, 1999).

De komplexa samhällsfrågor och globala utmaningar vi står inför tvingar fram en förändrad syn på makt och på dess utövning. Det handlar inte längre om *makt över* utan alltmer främst om *makt till* någonting (Dowding, 1996). För att hantera vår tids samhällsproblem på ett hållbart sätt måste beslutsfattarna bli mäktigare. De måste tillåtas bli kapabla att vidta de åtgärder som beslutats om. Här handlar det om att förstå att makt inte nödvändigtvis är något nollsummespel. Makt som uppfattas som legitim är ingenting någon kan ta sig utan är någonting man får. Människor är beredda att ge makt till någon man har förtroende för och som kan företräda ens intressen. För att beslutsfattarna skall bli beslutsförmåga måste de bemäktigas. De måste upplevas som legitima. Det kan de bara göra om de också blir villiga att själva dela med sig av makt och själva bemäktigar medborgarna genom att skapa förutsättningar för deras ökade inflytande (Abrahamsson, 2013a).

Om begreppet "Governmentality", som alltmer börjat användas inom maktforskningen för att beskriva maktens självdisciplinerande funktion, ganska väl fångar in förmågan till *makt över* någonting (Foucault, 2004) använder fredsforskaren Anders Nilsson på Linnéuniversitetet i Växjö sig av begreppet *normativ styrka* för att försöka fånga in förmågan till *makt till* någonting (Nilsson, 1999). Governmentality handlar ytterst om någon form av styrning (eller rentav manipulation)

uppifrån. Ett samhälles normativa styrka kan däremot bara uppbådas genom samverkan mellan beslutsfattarens inbjudan till delaktighet uppifrån och berörda invånares initiativ till delaktighet underifrån. Den normativa styrkan bygger således på förmågan att synliggöra problemen, komma fram till en gemensam förståelse av deras innebörd, identifiera vad som behöver göras och analysera de maktstrukturer som kan komma att försvåra möjligheterna att gå ifrån ord till handling. Det är dessa förhållanden som ligger bakom behovet att tala om medborgarnas delaktighet i termer av medskapande. Begreppet medskapande omfattar således också en samhällsförändrande kraft i det att en sådan skapas i samverkan med olika politiska krafter såväl uppifrån (från beslutsfattare och makthavare) som underifrån (från stadens invånare) (Gramsci, 1971; Abrahamsson, 2003).

SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Denna artikel har diskuterat medskapandets betydelse i vår tids stora samhälls-omdaning. Samtidigt som såväl ekonomiska som politiska beslutsfattare alltmer förstår vikten av ett ökat medskapande med medborgarna för att hantera våra framtida ödesfrågor och utmaningar begränsas medskapandets förutsättningar till följd av såväl rådande form för samhällsstyrning som kunskapssyn och förhållningssätt till maktutövning. För att skapa utrymme för det medskapande som en socialt hållbar samhällsutveckling kräver blir tre synvänder nödvändiga. Den första handlar om att se på kunskapsproduktion som en fråga om att kombinera en erfarenhetsbaserad kunskap (Fronesis) med en teoretiskt förankrad kunskap (Episteme). Detta kräver medskapande såväl mellan beslutsfattare och olika befolkningsgrupper med olika socio-ekonomiska och kulturella erfarenheter, mellan olika yrkeskategorier som mellan kunskapsbärare och kunskapsanvändare (en transdisciplinär kunskapsproduktion). Den andra handlar om att uppfatta invånarna som medborgare med rättigheter och skyldigheter istället för som konsumenter och kunder och utifrån ett sådant förhållningssätt utveckla en form för samhällsstyrning som tillåter en sådan värdegrund. Den tredje synvänder handlar om maktutövning. Maktinnehav är inget nollsummespel. För att kunna hantera vår tids komplexa samhällsfrågor behöver beslutsfattare bemäktigas. Detta kräver en ökad legitimitet hos och tillit från samhällsmedborgarna. En sådan legitimitet och tillit kan bara uppbådas genom att beslutsfattarna själva delar med sig av sin makt och därmed gör det möjligt att också bemäktiga sig själv. Medskapandet blir som effektivast och dess normativa styrka som störst när politiska makthavares intressen uppifrån sammanfaller med och krokas tag i sociala krafternas intressen underifrån.

NOTER

1. Mitt samarbete med den sociala hållbarhetskommissionen i Malmö liksom mitt arbete i Kairosprojektet med syfte att inom ramarna för Mistra Urban Futures i Göteborg skapa kunskap om och arbetssätt i rättvisa och socialt hållbara städer, har fördjupat mina kunskaper om dialogens och medskapandets roll och förutsättningar för att bidra till en hållbar samhällsutveckling. Det har också mitt nära samarbete med medborgardialogprojektet som bedrivs av Sveriges Kommuners Landsting. Jag vill speciellt tacka Mikael Stigendal i Malmö, Åsa Lorentzi och Birgitta Guevara i Göteborg samt Martin Sande på Preera och Lena Langlet i Stockholm för viktiga samtal och insiktsfulla kommentarer. Mitt tack riktas också till två anonyma granskare som lyft fram artikelns styrkor och fått mig att bearbeta dess svagheter. Som tyvärr alltför ofta är fallet medgav inte den tid som stod till förfogande för att skriva artikeln något medskapande i den bemärkelsen som avses här. Som sig bör tvingas jag därför dessvärre själv ansvara för artikelns alla kvarvarande tillkortakommanden.

2. Vår tids stora omdaning alluderar till den ungerske historikern och socialantropologen Karl Polanyis klassiker *Den Stora Omdaning* där han beskrev industrisamhällets framväxt i Europa från mitten av 1700-talet till andra världskrigets utbrott 1939 (Polanyi, 1944). Han analyserade utvecklingen i termer av en dubbel rörelse. Under den första bröt den expanderande marknadsekonomin gradvis ner jordbrukssamhällets sociala utbytesrelationer. Beslutsfattarnas överdrivna tro på den självreglerande marknaden medförde samtidigt en spontan social motkraft underifrån som krävde politikens återinträde. Polanyi varnade för att denna andra rörelse inte bara byggde på framåtsträvande krafter som strävade efter det goda samhälle som alla borde kunna få del av. Historien visade tvärtom på att rörelsen också, och ofta, framför allt drevs fram av främlingsfientliga och inåtvända befolkningsgrupper som värnande sina intressen ville utestänga andra. Det andra världskrigets utbrott gjorde Polanyis utsaga profetisk. Flera forskare, däribland freds- och utvecklingsforskaren Björn Hettne, menar att vi nu rör oss in i en andra stor omdaning (Hettne, 2009). Skillnaden är att den dubbla rörelsen som präglar vår tid äger rum och drivs fram av krafter som många gånger sträcker sig bortom det nationsbyggande som stod i fokus för Polanyi. I vår tids stora samhällsomdaning flötar processer som globalisering, migration och urbanisering i samverkan alltmer samman det lokala med det globala och förstärker samhällsproblemets mångfald och komplexitet. Det som förenar de båda tidsepokenas samhällsomdaningar är det betydande inslaget av parochiala och främlingsfientliga motkrafter som Polanyi varnade för.

3. Begreppet en konfrontativ dialog växte fram mot bakgrund av de förhållanden som rådde inför och under EU-toppmötet i Göteborg 2001 (Abrahamsson 2006). Begreppet missuppfattades på sin tid av massmedia och sågs felaktigt som ett uttryck för en vilja till fysisk konfrontation. För att undvika liknande missförstånd borde denna form för dialog kanske hellre kallas för en medvetandegörande och bemäktigande dialog.

REFERENSER

Abrahamsson, H. (2003) *Understanding World Order and Structural Change, Poverty, Conflict and the Global Arena*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Abrahamsson, H. (2006) *En delad värld – Göteborgshändelserna i backspegl*. Stockholm: Leopard.

Abrahamsson, H. (2012a) *Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter*. Malmö: Den Sociala Hållbarhetskommissionen. Hämtad 17 augusti, 2014: http://www.malmo.se/download/18.d8bc6b31373089f7d9800049792/St%C3%A4der+som+nav+f%C3%B6r+en+globalt+h%C3%A5llbar+samh%C3%A4llsutveckling_Hans+Abrahamsson.pdf.

Abrahamsson, H. (2012b) Utvecklingsbegreppet inför sin pånyttfödelse. *Fronesis* nr 38-39. Ale:Fronesis.

Abrahamsson, H. (2013a) Makt och Dialog i rättvisa och socialt hållbara svenska städer. Göteborg: Mistra Urban Futures. Hämtad 17 augusti, 2014: <http://www.mistraurbanfutures.org/sv/projekt/kunskap-om-och-arbetss%C3%A4tt-i-r%C3%A4ttvisa-och-social-h%C3%A5llbara-st%C3%A4der-kairos>.

Abrahamsson, H. (2013b) Hållbart samhälle eller slagfält för sociala konflikter. *Magasin NIC* höst/vinter 2013.

Alvesson, M. (2014) *The Triumph of Emptiness - Consumption, Higher Education, and Work Organization*. New York: Oxford University Press.

Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2008) *Tolkning och reflektion – Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bason, C. (2010) *Leading public sector innovation – co-creation for a better society*. Bristol: Policy Press.

Berggren, H. & Trädgårdh, L. (2006) *Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Falun: Norstedts.

Bohm, D. (1996) *On dialogue*. London: Routledge.

Broomé, P. & Bäckström, A-C. (1998) *S-märkt – företagens etiska vägval*. Stockholm: SNS.

Brown, V., Harris, J. & Russell, J. (2010) *Tackling wicked problems – through the transdisciplinary imagination*. London: Earthscan.

Castles, S., De Haas, H. & Miller, M. J. (2014) *The Age of Migration – International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Cerny, P. (1997) Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political. *Globalization Government and Opposition*, 32(2), 251–274.

Cox, R. (1995) Critical Political Economy. I B. Hettne (red), *International Political Economy – Understanding Global Disorder*. London: Zed Books.

Cruikshank, B. (1999) *The will to empower – democratic citizens and other subjects*. London: Cornell University Press.

Dallmayr, F. (2002) *Dialogue among civilizations*. New York: Palgrave Macmillan.

Demokratiutredningen (2000) *En uthållig demokrati – politik för folkstyre på 2000-talet*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar (SOU 2000:1).

Denhardt, J. & Denhardt, R. (2011) *The new public service – serving, not steering*. New York: M.E.Sharpe.

Dowding, K. M. (1996) *Power*. Buckingham: Open University Press.

Foucault, M. (2004) *Security, territory, population*. New York: Palgrave Macmillan.

Freire, P. (1972) *Pedagogik för förtryckta*. Stockholm: Gummessons.

- Fung, A. (2004) *Empowered participation – Reinventing urban democracy*. New Jersey: Princeton.
- Fung, A. & Wright, E-O. (2003) *Deepening democracy. Institutional innovations in empowered participatory governance*. London: Verso.
- Giljam, M. & Jodal, O. (2003) Fem frågetecken för den deliberativa demokratin. I M. Gilljam & J. Hermansson (red.), *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- Glick Schiller, N. (2011) *Locating Migration – rescaling Cities and Migrants*. London: Cornell University Press.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from Prison Notebooks*. London: Zed Books.
- Gustavsson, B. (2002) *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*. Kalmar: Myndigheten för skolutveckling.
- Gustavsson, B. (2005) Bildning och demokrati. *Alba, nu nr 2 2005 – vilken kunskapssyn styr skolan?* Hämtad 17 augusti, 2014: <http://www.alba.nu/sidor/1868>.
- Hall, P. (2012) *Managementbyråkrati – organisationspolitisk makt i svensk offentlig förvaltning*. Malmö: Liber.
- Harvey, D. (2003) *The new imperialism*. New York: Oxford University Press.
- Hettne, B. (2009) *Thinking about development*. London: Zed Books.
- Hylmö, A. (2007) *Från ontologi till ideologi - En undersökning av den kritiska realismen som sociologisk vetenskapsteori*. Uppsats i sociologi 41-80p (SOC 446). Lund: Lunds Universitet.
- Isaacs, W. (1999) *Dialogue and the art of thinking together*. New York: Currency-Doubleday.
- Karlsson, M. (2011). Kan medborgardialoger stärka den representativa demokratin? *I Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling*. Örebro: Örebro Universitet.
- Kennedy, P. (2010) *Local lives and global transformations – towards world society*. Basingstoke: Macmillan.
- Krugman, P. (2010) *The new economic geography – now middle aged*. Paper presented to the Association of American Geographers, April 16, 2010. Hämtad 17 augusti, 2014: <http://www.princeton.edu/~pkrugman/aag.pdf>.
- Kvale, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lidskog, R. (2006) *Staden. Våldet och tryggheten – om social ordning i ett mångkulturellt samhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Liedman, S-E. (2011) *Hets! En bok om skolan*. Falun: Bonniers Förlag.
- Lijphart, A. (1999) *Patterns of Democracy – Government forms and performance in thirty-six countries*. Newhaven: Yale University Press.
- Lukes, S. (2008) *Maktens ansikte*. Göteborg: Daidalos.
- Marmot, M. (2008) *Closing the gap in a generation – Health equity through action on the social determinants of health*. Geneve: World Health Organization.
- Montin, S. & Hedlund, G. (2009) *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus.
- Michale, M. & Petito, F. (2009) *Civilizational Dialogue and World Order*. New York: Palgrave Macmillan.
- Moore, M. (1995) *Creating Public Value - Strategic Management in Government*. Cambridge: Harvard University Press.
- Moore, M. (2005) Creating public value through private/public partnerships, Paper presented at *X Congreso Internacional del CLAD sobre la Reforma del Estado y dela Administración Pública*, Santiago, Chile, Oct. 2005. Hämtad 1 augusti, 2014: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/clad/clad0052203.pdf>.

- Moore, M. (2013) *Recognizing Public Value - Strategic Management in Government*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mouffe, C. (2009) *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Mouffe, C. (2013) *Agonistics, thinking the world politically*. London: Verso.
- Nilsson, A. (1999) *Peace in our time – Towards a holistic understanding of world society conflicts*. Gothenburg: Padrigu Papers.
- Nilsson, A. & Nyström, Ö. (2011) *Den Globala Utmaningen – Socialdemokratins utmaningar: full sysselsättning*. Stockholm: Arbetarrörelsens Tankesmedja.
- Nilsson, L. (2002) *Flemlivdemokrati i förändring*. Göteborg: SOM-Institutet.
- O'Flynn, J. (2007) From New Public Management to Public Value: Paradigmatic Change and Managerial Implications. *The Australian Journal of Public Administration*, 66(3), 353–366.
- Olsson, G. (2002) Relationen mellan forskning och praktik. I L. Svensson, G. Brulin, P-E. Ellström & Ö. Widegren (red.), *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik. Arbetsliv i omvandling*. Lund: Lunds Universitet.
- Polanyi, K. (2001/1944) *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston: Beacon Press.
- Polk, M. (2014) Achieving the promise of transdisciplinarity: a critical exploration of the relationship between transdisciplinary research and societal problem solving. *Sustainability Science, Volym Epub ahead of print, 2014*. Hämtad 17 augusti, 2014: <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11625-014-0247-7>.
- Polk, M. & Kain, J-H. (2015) Co-producing knowledge for sustainable urban futures. I M. Polk (red.), *Co-producing knowledge for sustainable urban development: Joining forces for change*. London: Routledge.
- Porta della, D. (2013) *Can Democracy be saved!* Cambridge: Polity Press.
- Rancière, J. (2011) The Thinking of Dissensus: Politics and Aesthetics. In P. Bowman & R. Stamp (red.), *Reading Ranciere*, s. 1–17. London: Continuum.
- Roussopoulos, D. & Benello, C (2005) *Participatory Democracy – Prospects for Democratizing Democracy*. Montreal: Blake Rose Books.
- Righard, E. (2008) *The welfare mobility dilemma – Transnational strategies and national structuring at crossroads*. Lund University. Dissertation in social work.
- Salonen, T. (2012) *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och boendesegregation. En sociodynamisk analys av Malmö*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Schön, D. (1983) *The Reflective Practitioner: How professionals think in action*. London: Temple Smith.
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) (2013a) *Vi arbetar med/demokrati/seminarier och utbildning demokrati/utbildning i konsten att utveckla ett medskapande ledarskap*. Hämtad 17 augusti, 2014: <http://www.skl.se/>.
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) (2013b) *Medborgardialoger som del i styrprocessen*. Stockholm: SKL.
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) (2014) *Medborgarna vill påverka samhället*. Hämtad 17 augusti, 2014: <http://www.skl.se/>.
- SOU 2013/40. (2013) *Att tänka nytt för att göra nytta – Om perspektivskiften i offentlig verksamhet*. Stockholm: Fritzes.
- Stigendal, M. (2011) *Malmö – de två kunskapsstäderna*. Malmö: Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö.

- Stigendal, M. (2013) Om nu kunskap men en annan form av kunskap, ur *Magasin NIC Om en annan form av kunskap*. Nr 12, höst/vinter 2013.
- Stigendal, M. & Östergren, P-O. (red.), (2013) *Malmöns väg mot en hållbar framtid: hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö: Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Stoker, G. (2006) Public Value Management: A New Narrative for Networked Governance? *The American Review of Public Administration*, 36(1), 41–57.
- Tahvilzadeh, N. (2013) Dialogens politik – demokratiutveckling med förhinder. I *Framtiden är redan här*. Göteborg: Majornas Tryckeri.
- Thörn, H. (2002) *Globaliseringens dimensioner, nationalstat, världssamhälle, demokrati och sociala rörelser*. Stockholm: Atlas.
- Ungdomsstyrelsen (2010) *Fokus 10. En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Elanders.
- Young, I. (2000) *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Werne, K. & Unsgaard, O. (2014) *Den stora omdaning – En granskning av välfärdsmarknader*. Stockholm: Leopard.
- Williams, I. & Shearer, H. (2011) Appraising Public Value: Past, Present and Futures. *Public Administration*, 89(4), 1367–1384.
- Zaremba, M. (2014) *Patientens pris – Ett reportage om den svenska sjukvården och marknaden*. Stockholm: Weyler Förlag.